

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਆਏ ਲਫਜ਼ 'ਜਾ' ਦੇ ਉਚਾਰਣ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚਾਰ।

ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਇੱਕ ਸੱਜਣ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਪੜਨ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕੀਰਤਨੀਏ ਵਾਧੂ ਬਿੰਦੇ ਲਗਾ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਘਾਤਕ ਰੁਝਾਨ ਦੱਸਿਆ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਤਾ' ਅਤੇ 'ਤ' ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਸੱਸੇ ਪੈਰ ਬਿੰਦੀ ਲਗਾ ਕੇ 'ਸ਼' ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ।

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਖਰ ਉੱਪਰ ਬਿੰਦੀ (ਭਾਵ ਨਾਸਕੀ ਉਚਾਰਨ) ਅਤੇ ਅੱਖਰ ਪੈਰ ਬਿੰਦੀ (ਭਾਵ ਮੂਲ ਧੁਨੀ ਉਚਾਰਨ) ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖ ਕੇ ਹੀ ਸੁਧ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਅੰਦਰ ਦਰਜ ਸ਼ਬਦ:

ਜਾ ਤੂ ਮੇਰੈ ਵਲਿ ਹੈ ਤਾ ਕਿਆ ਮੁਹਛੰਦਾ ॥ (ਪੰਨਾ ੧੦੯੬)

ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ 'ਜਾ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਨਾਸਕੀ 'ਜਾਂ' ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਰਥ ਦੇ ਅਨਰਥ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਲਈ ਇਹ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ:

ਜਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ either / or

ਜਾ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ if and only if / as long as

ਦਾਸ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਹ ਅਰਥ ਆਮ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜਨ ਲਈ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਅਰਥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਢੁਕਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਅੰਦਰ ਹੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ, ਨਾ ਕਿ ਸਧਾਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਂਗ। ਇਸਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਬਹੁ-ਭਾਸ਼ੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਲਿਖੀ ਗੁਰਮੁਖੀ (ਪੰਜਾਬੀ) ਅੰਦਰ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਦਰ 'ਜਾਂ' ਦੇ ਅਰਥ if and only if / as long as (ਜੇ, ਜੇਕਰ, ਜਦੋਂ ਆਦਿ) ਨਾਲ ਵੀ ਆਏ ਹਨ। ਇਕ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਆਏ ਹਨ। ਉਦ੍ਧਾਰਣ ਲਈ ਕੁਝ ਕੁ ਪੰਕਤੀਆਂ ਪੇਸ਼ ਹਨ।

- ੧) ਕਾਰੀ ਕਢੀ ਕਿਆ ਥੀਐ ਜਾਂ ਚਾਰੇ ਬੈਠੀਆ ਨਾਲਿ ॥ (ਪੰਨਾ ੯੧)
- ੨) ਜਾਂ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਲਾਗੈ ਭਾਉ ॥ (ਪੰਨਾ ੯੨)
- ੩) ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਤਬ ਬਿਸਰਿ ਗਇਆ ਜਾਂ ਤਜੀਅਲੇ ਸੰਸਾਰੰ ॥੩॥ (ਪੰਨਾ ੯੨)
- ੪) ਮੁਇਆ ਜੀਵਦਿਆ ਗਤਿ ਹੋਵੈ ਜਾਂ ਸਿਰਿ ਪਾਈਐ ਪਾਣੀ ॥ (ਪੰਨਾ ੧੫੦)
- ੫) ਓਇ ਵੇਚਾਰੇ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਜਾਂ ਭਾਗ ਧੁਰਿ ਮੰਦੇ ॥ (ਪੰਨਾ ੩੧੬)
- ੬) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੈ ਹਮਰਾ ਵੀਆਹੁ ਜਿ ਹੋਆ ਜਾਂ ਸਹੁ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਜਾਨਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ ੩੫੧)
- ੭) ਜਾਂ ਤੂੰ ਦੇਹਿ ਜਪੀ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ॥ (ਪੰਨਾ ੩੫੪)
- ੮) ਜਾਂ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਦੁਰਮਤਿ ਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ ੩੫੪)
- ੯) ਜਾਂ ਜਤੁ ਜੋਗੀ ਤਾਂ ਕਾਇਆ ਭੋਗੀ ॥੨॥ (ਪੰਨਾ ੩੫੭)
- ੧੦) ਜਾਂ ਪਤਿ ਲੇਖੈ ਨਾ ਪਵੈ ਤਾਂ ਸਭਿ ਨਿਰਾਫਲ ਕਾਮ ॥੧॥ (ਪੰਨਾ ੩੫੮)
- ੧੧) ਜਾਂ ਪਤਿ ਲੇਖੈ ਨਾ ਪਵੈ ਤਾਂ ਜੀਅ ਕਿਥੈ ਫਿਰਿ ਪਾਹਿ ॥੨॥ (ਪੰਨਾ ੩੫੮)
- ੧੨) ਜਾਂ ਪਤਿ ਲੇਖੈ ਨਾ ਪਵੈ ਤਾਂ ਸਭੇ ਕੁਪਰਵਾਣ ॥੩॥ (ਪੰਨਾ ੩੫੮)

ਸੋ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਅੰਦਰ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਜਾਂ' ਦੇ ਅਰਥ ਜੇ, ਜੇਕਰ, ਜਦੋਂ ਆਦਿ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ “**ਜਾ ਤੂ ਮੇਰੈ ਵਲਿ ਹੈ ਤਾ ਕਿਆ ਮੁਹਛੰਦਾ ॥**” ਸ਼ਬਦ ਅੰਦਰ 'ਜਾ' ਦਾ ਨਾਸਕੀ ਉਚਾਰਨ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨਕੂਲ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।

ਹਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਜਿਥੇ 'ਜਾ' ਅੱਖਰ ਦਾ ਅਰਥ ਜਿਸ ਨੂੰ, ਜਿਹੜਾ, ਜੋ ਆਦਿ ਹੋਵੇਗਾ ਉਥੇ ਇਸਦਾ ਉਚਾਰਨ ਬਿਨਾ ਨਾਸਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਫਿਰ ਕਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਗਾਧ-ਬੋਧ ਹੈ, ਭੁੱਲ ਚੁੱਕ ਦੀ ਖਿਆ।

ਦਾਸਨਿ ਦਾਸ,

ਜਸਜੀਤ ਸਿੰਘ

੧ ਚੇਤ, ੫੫੪